geležinis įtveriamasis peilis. Be to, šioje vietoje tranšėjos sienelės pjūvyje fiksuota pilko smėlio dėmė. Padarius 2,3x1 m dydžio (2,3 m²) išpjovą nustatyta, kad dėmė pailga, dalis jos kontūro tęsėsi už išpjovos ribų, o kita – į ŠR už tranšėjos ribų. Aptiktas kontūras 0,9–1 m pločio. Viršus fiksuotas 40 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, po perartu dirvožemio sluoksniu. Šio kontūro apačia pasiekta 50–60 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Tyrimo metu atsidengusio kontūro vietoje archeologinių radinių ar degėsių neaptikta, tad nėra galimybės datuoti aptiktos struktūros.

Apžiūrėjus likusią iškastos tranšėjos dalį, nei kultūrinio sluoksnio, nei archeologinių objektų ar kapų nepastebėta. Sienelių pjūvyje po velėna ir 30–50 cm storio dirvožemiu fiksuotas smulkaus rusvo smėlio, priesmėlio arba priemolio sluoksnis.

Archeologinių žvalgymų metu aptikti radiniai datuojami viduriniuoju geležies amžiumi. Beje, tyrimų metu taip pat konstatuota, jog kapinynas yra nuolat ardomas „lobių ieškotojų".

Anulynas Cemetery

In 2017, a field survey was conducted at the site of an unsanctioned trench (160 m x 1–2.5 x ~1 m, roughly 170 m²) in Anulynas Cemetery (Raseiniai District). A spearhead (Fig. 1) and a knife, both dating to the 5th–8th centuries, were discovered during the survey.

Greta Duderienė

Pušaloto kapinynas

2017 m. Pušaloto kapinyno (Pasvalio r.) teritorijoje, Orelių g. 7 sklype tęsti 2016 m. pradėti detalieji tyrimai (*ATL 2016 metais*, 2017, p. 131–135). Sklypo savininkei leidus, tyrimai toliau vykdyti į ŠR nuo ankstesniais metais

1 pav. Kapas 1. G. Duderienės nuotr.

Fig. 1. Burial 1.

tyrinėto ploto, t. y. prijungiant prie 2016 m. tirto ploto, ištirta 46,75 m² dydžio perkasa.

40 cm gylyje po tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksniu visame tirtame plote fiksuotas įžemis, kuriame išryškėjo pilkos spalvos žeme užpildytas perkasimas – kapo 1 viršutinė dalis bei du labai neryškūs kiek tamsesnio atspalvio pilkšvai gelsvu smėliu išsiskiriančios dėmės – kapai 2 ir 3.

Kapas 1. Netaisyklingo ištęsto ovalo formos kapo duobė 2,7 m ilgio ŠR–PV kryptimi bei apie 1 m pločio ŠV–PR kryptimi išsiskyrė pilkos spalvos smėlio užpildu. Mirusiojo kaulai fiksuoti apie 60 cm gylyje (1 pav.). Tai itin prastai išlikę trapūs šlaunikaulių bei mineralizuoti rankų kaulų fragmentai. Remiantis kaulų išsidėstymu, galima konstatuoti, jog mirusysis orientuotas ŠR–PV kryptimi, galva į ŠR (41°).

Mirusysis palaidotas su gausiomis įkapėmis (2 pav.). Greta galvos, dešinėje pusėje, buvo padėtas geležinis pentinis siauraašmenis kirvis nukreiptais į žemę ašmenimis (žiemgaliai V–VII a. kirvius dėdavo dešinėje galvos pusėje ar šalia juosmens). Pažymėtina, jog kapo užpildo smėlyje fiksuotas tamsiai pilkos spalvos smėliu išsiskyręs sunykęs kirvakotis, kurio ilgis siekė

apie 60 cm. Mirusiojo rankos buvo sudėtos ant krūtinės, jas puošė iš antkaklės pagaminta ar perdirbta apyrankė tordiruotu lankeliu. Tai antrinio papuošalo panaudojimo ar perdirbimo pavyzdys. Šalia papuošalo fiksuotos įvijėlės, kurios, spėjant pagal išdėstymą, sudarė apyrankę. Po šiais papuošalais fiksuoti du varpelio formos žvangučiai, kurie veikiausiai buvo prisiūti prie sermėgos iškirptės. Rankos pirštai taip

2 pav. Kapo 1 įkapės. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. The grave goods from burial 1.

3 pav. Varpelio formos žvangučiai kape 1 in situ. G. Duderienės nuotr.

Fig. 3. Bell-shaped crotals in situ in burial 1.

pat buvo papuošti. Aptiktas įvijinis žiedas. Žiedai Žiemgalos teritorijoje nėra dažnas radinys, o VI–IX a. nešiota tik po vieną žiedą. Nuėmus anksčiau aprašytas įkapes, po fragmentiškai išlikusiais rankų kaulais atidengti žalvariniai varpelio formos žvangučiai (3 pav.), kurie veikiausiai buvo skirti sermėgos papuošimui ties iškirpte. Krūtinės srityje aptikta žalvarinė lankinė skliutakojė segė. Tai buvo populiarus žiemgalių papuošalas (aptiktos Jauneikių, Linksmučių, Pamiškių, Diržių kapinynuose). Tokias seges į vyrų kapus buvo būdinga dėti VII–VIII a. Taip pat krūtinės srityje rasta itin prastai išlikusi geležinio žiedelinio smeigtuko galvutė su įverta viena žalvarine grandele. Juosmens kairėje pusėje, lygiagrečiai su mirusiojo griaučiais aptiktas geležinis peilis. Artefaktas laikytinas plačiojo kovos peilio prototipu, nes pagal morfologinius bruožus yra artimiausias minėtam tipui, tik mažesnis. Platieji kovos peiliai Žiemgaloje plačiai naudoti, daugiausia aptinkami nuo VIII a. Kojų gale dešinėje pusėje aptiktas geležinis karklo lapo formos įmovinis ietigalis. Nuo ietigalio įmovos iki mirusiojo galvos srities, lygiagrečiai su kapo ašimi fiksuota plonytė tamsiai pilkos spalvos smėlio juostelė, kuri neabejotinai turėtų būti laikoma sunykusios ieties kotu, kurio ilgis siekė apie 1,75 m. Šio tipo ietigalių gausiai randama VII–XII a. palaidojimuose.

Panašu, jog mirusysis laidotas skobtiniame karste, nes galvūgalyje fiksuoti du akmenys – vienas Š pusėje, o kitas buvęs padėtas P pusėje, greta kairiojo peties. Remiantis tipologiniu datavimu, šis kapas turėtų būti priskiriamas VI–VII a.

Kapas 2. 1,2 m atstumu į P nuo kapo 1 apie 40 cm gylyje fiksuota tamsesnio atspalvio nei įžemis pilkšvai gelsvos smėliu išsiskirianti kapo duobė – 2,8 m ilgio ŠV–PR kryptimi bei 70 cm pločio ŠR–PV kryptimi. Mirusiojo kaulai ati-

dengti apie 65 cm gylyje – fragmentiškai išlikusi kaukolė bei šlaunikaulių fragmentai (4 pav.). Mirusysis orientuotas ŠV–PR kryptimi, galva į ŠV (282°).

Kojų gale kairėje pusėje aptiktas geležinis siauraašmenis pentinis kirvis, ašmenimis nukreiptas į P. Tokia kirvio vieta kape nėra tradicinė. VIII–IX a. jaučiama kaimyninių genčių įtaka, kai ginklų vyrų kapų galvūgaliuose nedėdavo, pvz., Drengerų–Čunkanų (Latvija) kapuose įkapės buvo dedamos pagal latgalių tradiciją: kirviai – kojų, kelių dalyje. Pušalote, XII–XIII a. datuojamame kape kirvis taip pat aptiktas kojų gale. Juosmens srityje buvo padėtas peilis lenkta nugarėle, smaigaliu nukreiptas į R. Taip pat fiksuotas visiškai suiręs geležinis smeigtukas.

Tikėtina, jog mirusysis laidotas karste, nes kapo ŠV dalyje fiksuota juodos spalvos smėlio su suirusia organika dėmė, kurios ŠV pusė buvusi taisyklingo keturkampio užapvalintais kampais formos. Kadangi kape rastos įkapės datuotos gana plačiu chronologiniu laikotarpiu (V–X a.), palaidojimą reiktų datuoti X a.

Kapas 3. Apie 1,9 m atstumu į R nuo kapo 2, maždaug 40 cm gylyje fiksuota tamsesnio atspalvio nei įžemis pilkšvai gelsvu smėliu išsiskirianti 2,4 m ilgio R–V kryptimi bei 70 cm pločio Š–P kryptimi kapo duobė. Mirusiojo kaulai buvo visiškai sunykę, mirusysis orientuotas R–V kryptimi (5 pav.).

Panašu, jog mirusiojo juosmens srityje atidengta pusapvalio skersinio pjūvio juostinė apyrankė, o kiek aukščiau jos, apie 25 cm į R, rastos dvi žalvarinės įvijos, kurios sudarė „V“ formą. Tikėtina, jog šios įvijos buvo įsiūtos ties sermėgos arba tunikos iškirpte. Taip pat apie 10 cm atstumu į V nuo žalvarinių įvijų fiksuotas visiškai sunykęs geležinis smeigtukas.

Remiantis įkapių išsidėstymu, galima teigti, jog mirusysis laidotas galva ŠR kryptimi (76°).

4 pav. Kapas 2. G. Duderienės nuotr.

Fig. 4. Burial 2.

5 pav. Kapas 3. G. Duderienės nuotr.

Fig. 5. Burial 3.

Tipologiškai šis palaidojimas datuotinas V–VI a.

Kapas 4. Visiškai suardytas kapas fiksuotas apie 40 cm gylyje perkasos R–PR dalyse, kur apie 3 m^2 plote fiksuoti paskiri žmogaus dantys bei žandikaulio fragmentas. Panašu, jog šiam kapui priskirtina ir viršutiniame žemių sluoks-

nyje apie 30 cm gylyje rasta žalvarinė pasaginė segė, kuri turėtų būti datuojama XII–XIII a. Ši segė rasta virš kapo 2, tačiau su šiuo kapu niekaip neturėtų būti siejama. Remiantis 2016 m. tyrimų rezultatais, šis kapas galėtų būti siejamas su XII–XIII a. datuojamu puslankio formos kapų horizontu.

Šių metu tyrimai dar kartą patvirtino, jog Pušaloto kapinynas yra išskirtinis Lietuvos ŠR regione ir gali suteikti esminės informacijos apie Žiemgalos etnokultūrinės srities laidosenos tradicijas ir jų kaitą per daugiau nei pusę tūkstančio metų.

Pušalotas Cemetery

In 2017, an excavation was conducted (a total of 46.75 m^2) on the plot at Orelių St. 7 in the territory of Pušalotas Cemetery (Pasvalys District, North Lithuania) and four burials were discovered, one of which had been completely destroyed but was dated to the 12th–13th centuries on the basis of a penannular brooch chance find.

In burial 1, the individual was oriented NE–SW with the head to the NE (41°) (Fig. 1). The burial contained a narrow iron axe (with a roughly 65 cm long handle), a spearhead with a narrow leaf-shaped blade (and a total spear length of roughly 1.75 m), a Lithuanian-style broad fighting knife–sword prototype, a bracelet manufactured from a broken neck-ring with a spiral (twisted) shank, a bronze coil bracelet, a coil ring, a fragment of an iron pin with a bronze coil bead mounted on its ring head, and a bronze brooch with a adze-shaped foot (Fig. 2). Bell-shaped bronze crotals had been sewn to the lower part of the coat's neckline (Fig. 3). Based on typology, the burial dates to the 6th–7th centuries.

In burial 2, the individual was oriented NW–SE with the head to the NW (282°) (Fig. 4). The burial contained a narrow iron axe and a small knife with a bent back. Based on typology, the burial dates to the 5th–10th centuries.

In burial 3, the individual was oriented E–W with the head to the NE (76°) (Fig. 5). The burial contained a bronze band bracelet with a semicircular cross-section and two coil beads, which formed a V at the site of the neckline of the coat or tunic.

Karolis Duderis

Spėjamas Parupės kapinynas

2016 m. pavasarį Parupės kaime (Biržų r.), Tilto g. 20 sklypo savininkė į V nuo ūkinio pastato ariamame lauke rado įmovinį profiliuotą ietigalį. 2017 m. nuvykus į minėtą vietą, arimo paviršiuje rasta nemažai sulaužytų žmogaus kaulų, du fragmentai lipdytinės keramikos, iš kurių vienas grublėtu (?) paviršiumi, geležies gargažė bei apdegusio molio tinko fragmentas. Tikėtina, jog šioje vietoje turėtų būti lokalizuojamas kapinynas, senovės gyvenvietė (?). Dėl šios priežasties BKMS iniciatyva buvo organizuota archeologinė ekspedicija.

Apie tyrinėtą vietą esama gana mažai informacijos. Pirmiausia – tai duomenys iš 1969 ir 1989 m. archeologinių ekspedicijų po Biržų rajoną bei nedidelės apimties J. Merkelevičiaus 1974–1975 m. archeologinių tyrimų medžiaga apie 400 m į V nuo nagrinėjamos vietos esantį Parupės (Juljanavos) pilkapį. 1969 m. A. Tautavičius ir V. Daugudis, lankydamiesi Juljanavos kaime, aprašė tuo metu artą pilkapį, apklausė sodybos savininką Jurgį Krikščiką, kuris papasakojęs, jog ariant rasta žmonių kaulų, ietigalių, kirvių. Iš pastarojo buvo gautas siauraašmenis pentinis kirvis (*LIIR*, f. 1, b. 301, p. 9).

1974–1975 m. J. Merkelevičiaus vykdytų tyrimų metu Parupės (Juljanavos) pilkapio vie-